

№ 23. 1925/26.

4.—

8. II. 1926

КОМЕДИЈА

Нејстор словеначких глумаца и велики
уметник љубљанске драме Антон Дани-
ло у улози Краљевића Марка.

Nestor slovenačkih glumcev in veliki u-
metnik ljubljanske drame g. Anton Da-
nilo kak Kraljević Marko

Comoedia

излази сваког понедеоника. Главни уредник *Никола Б. Јовановић*. Власник Издавачко Удружење „Илустрација“ — Београд, Косовска 11.

Franjo Murgelj — Ljubljana

Danilova petdesetletnica

Pol stoletja je, odkar je vstopil g. A. Danilo z mladeniško navdušenostjo med pionirje slovenske gledališke umetnosti.

Bilo je v težki in temni dobi, ko je marsikdo obupaval nad slovenskim življenjem. Takrat se je pridružil Danilo zvesti četici igralcev diletantov in vztrajal kljub vsem usodnim izpremembam, krizam in katastrofam pri našem gledališču. Boreč se često za lastni obstanek, je požrtvovalno deloval z neomajno vero in ljubeznijo za napredak in prosvit našega odra. Ko pa je zavladal v hramu slovenske Talije „Kino Central“, je z občudovanja vredno podjetnostjo ustanovil sam svoje „Malo gledališče“. Prijejal je s tovariši gledališke predstave po Sloveniji, gostoval na Hrvatskem, Slavoniji, Istri, Bosni in leta 1912 po Srbiji. Zaradi par podlistkov v srbskih časnikih je tedanja avstrijska policija poizvedovala po avtorju.

Usoda nam je ohranila edino njega iz krogov onih, ki so položili temelj našemu Talijinemu hramu, in ko bo zgodovina omenjala porodno dobo Slovenskega gledališča, bo predvsem častno navajača Danilovo ime.

Истински наше

Реприза „Подвале“ од Милована Ђ. Глишића

Последњи пут давала се у 1923 години. Ствар је наша, са села, писана најлепшим нашим језиком, пуна правог нашег сеоског, нефалсификованог и ненамештног хумора и духовите сатире. Ове недеље, у уторак, даје јој се реприза у београдском Народном Позоришту. Режира г. Гинић.

Констатација г. Гинића

— „Јест, дајемо „Подвалу“. Већ и из самог пијетета према Миловану Ђ. Глишићу, који је био драматург ове куће, па већ у толико више ваља позориште да се одужи успомени његовој. Него далеко смо од тога да нам је то једини разлог.... Уосталом, шта да вам говорим! И ви, и ваши читаоци знају ко је био Милован Глишић и шта су значили за нас његови комади „Подвале“ и „Два цванцика“. И ми, ето дајемо сада „Подвалу“, која је некада врло добро давана, али је већ настало време да се обнови. Јер зуп времена учинио је своје. Леп са зидома откидао се мало по мало, и тако је најзад отпalo све и остало само гола рутина у приказивању овог благодарног српског

ског оригинала. Крајње је време да се на зидове баци нов леп, и малтер се савесно и лепо изглажа. То је све што би се могло рећи о репризи, технички, не улазећи у детаље који не занимају нестручњаке. И ми смо, надам се, радећи с љубављу на Глишићеву делу, учинили све што до нас стоји да „Подвале“ буде изнесена пред публику долично....

Јован Скерлић о „Подвали“

У другој свесци свог циклуса „Писци и књиге“ Скерлић пиše ovako говорећи о Глишићу :

„.... Чиновници код њега пролазе још и које како. Међу њима има и неваљалих, али и поштених, и ако као иоћ глупих, и они прођу још са подемевком. Али када је реч о зеленашима, интережијама, кајшарима, ћивтама, сеоским дућанијама, чивитарима, цинцарима, механцијама што пресрећу сељаке и на друмовима, свим тим мајсторима у „подвали“, „кајшу“ и „подливашу воде“, ту се Глишић више не шали, но шiba, жигаше, бије, убија каткада. Он нема милости за те гавранове и душегунце, који су се бацили на простога и поверљивога сељака, глобе га, терају у просјаке, трују и разривају цео народни живот. *Подвале* је јуриш на зеленаше и буџаклијске адвокате, на законите разбојнике по паланкама. Глишић је у Вулу Пупавцу створио живу слику сеоског зеленаша, који ће остати не само као добро успео књижеван тип, но као један књижеван докуменат, као жива илустрација цифара о пропадању сељачком, у оно доба када су те зеленашке отимачине биле тако велике, да је држава морала донети познати закон о „пет дана орања“*).

„.... У предговору *Подвале* он вели: 'Трудио сам се да изнесем што верније нацртане типове каквих и данас има по нашим паланкама'..... Вуле Пупавац — пише Скерлић мало даље — је фотографисан један дућанија из Неменикућа, -- с којим је перфидни Глишић ловио по Космају, куповао све што је овај говорио, и једног лепог дана унео га целог у *Подвалу*. Отуда Пупавац има толико рељефа, колико је уисти мах веран и жив, и општи и типски, да је свуда где је комад даван наложен по један Вуле Пупавац, који се љутио на беспослену господу и пискарала „што трговце људе“ „пишу у књиге“....

И даље : „И *Подвале* и *Два цванцика* су шале које већ двадесет година**) забављају добру публику, са типовима који су прешли у обичан говор и у пословицу, са речима као : „молим фино“, или „вұна, Кићо!“ које се чују сваки час. Код неизлобног и добро расположеног Глишића свуда се меша шала, и као што у *Фигаровој сводби****), „све се свршује песмама“, тако и код њега све се зачињава добним и хигијенским смехом....“

*) Сељаку се не може продати за дуг окупници и пет дана орања, ма колико их задужио.

**) Писане 1905 г.

***) Од Бомаршеа, која се играти у Београду.

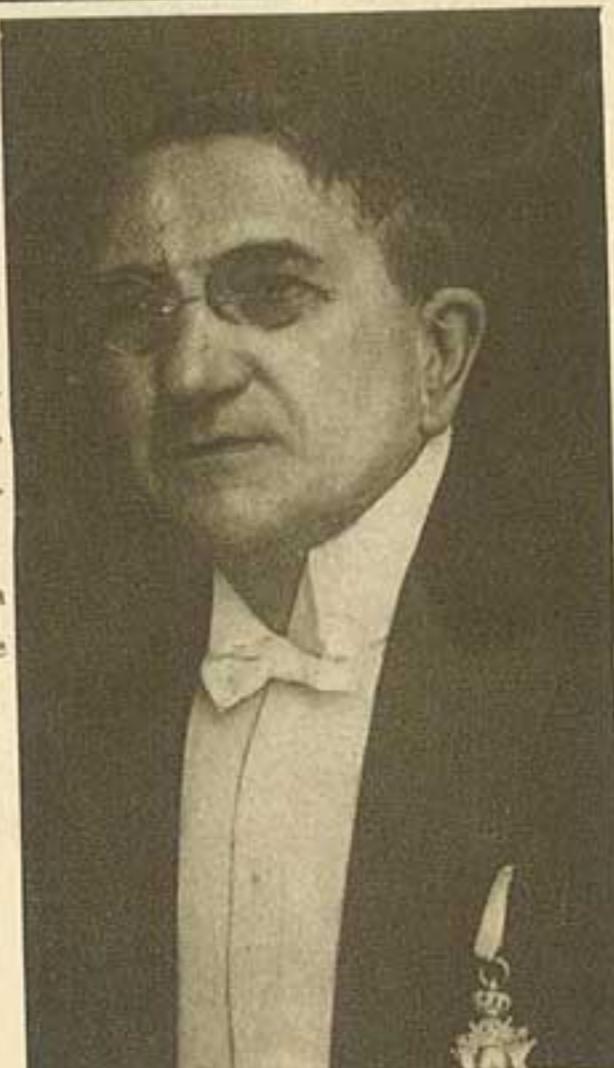

Антон Данило, најстарији словеначки глумац, прославља 20. о. м-ца у Љубљани 50-годишњицу глумачког рада.
Лево: Најстарија слављеникова кћи Веру Данилова-Баладкова и, десно: друга кћи Мира Данило, обе чланице лјубљанске драме.

Foto

Хелиос — Љубљана

—
Foto Погачник

Anton Danilo најстарији словеначки глумац, прославља 20. о. м-ца у Љубљани 50-годишњицу глумачког рада. Лево: Најстарија слављеникова кћи Веру Данилова-Баладкова и, десно: друга кћи Мира Данило, обе чланице лјубљанске драме.

Foto

Helios — Ljubljana

—
Foto Pogačnik

Велика словеначка уметница Густи Данило у улози Јеле („Ехвинацијо“), коју је креирала у Кливленду (Охајо, Америка)

Velika slovenačka umetnica Gusti Danilo u ulozi Jele („Ekvinacijo“), koju je kreirala u Cleveland-Ohiu (Amerika)

Један интермецо.

Ја сам као и многи и многи од нас, још пре рата гледао *Подвалу*. Био сам страшно млад, дечко. Од целе „Подвале“ није ми ништа друго остало у сећању осим опште једне импресије и четворостих једног „анонимног писма“, ако се не варам. И ви га знате, ако сте живели пре рата, али се вероватно не сећате да је из Глишиће *Подвале*. Гласи:

„Седи Нера на ћепенку

„Прети прстом Петку:

„Што долазиш тако ретко,

„Господине Петко.“

Је л'те да нема богана како логичне везе с целим овим написом, који ми је било драго скрпити само по ременицама других, живих и мртвих. Има то својих дражи.

Четворостих, предаха и ведрине ради: као неки интермецо из наше једне рустикане....

Опет Скерлић

„... Беорађани који су пре десет-петнаест година долазили у Народно Позориште сећиће се једнога малога, свег у бради обраслог господина, у драматурској ложи, који се на представама француских водвиља, »Покојног Тупинела«, »Нервозних жена« или »Дирана и Дирана« слатко смејао, дајући команду за смејање, које је заражљиво падало у партер и дизало се на галерије....

И одавно покојник (умро у Дубровнику 20. јануара 1908 у 61 години живота), Милован Ђ. Глишић даваће нам и ових дана команду за смејање. И биће то најбоља посмртна пошта овом оснивачу сеоске приповетке у Срба и „писцу првог српског комада из савременог живота србијанског“. Јер, цитирамо опет један Скерлићев суд, једну од оних његових констатација које неће бити оборене —, *Подвале* је прва комедија из сеоског живота у српској књижевности, добар почетак домаће комедије који до сада није много премашан. Тај комад још и данас се одржава на репертоару. Милован Глишић, поред својих приповедачких заслуга, има своје пристојно место и у историји српске комедије”.

Н. Ј.

Узајамности**Нушићев „Свет“ на руском: премијера у београдском Мањежу 5. фебруара 1926**

Кад се дигла завеса, сви смо се тргли, и нехотице: на позорници су били драги ликови — художественика. Онакви какве нам их је доводила Германова и какви су нама Србима, који не разумеју језика, остали у сећању нарочито из Чеховљевог »Вишњевог сада« и Гогољеве »Женидбе«.

То је био... први трик г. Мике Ристића, који је, такорећи пре представе, створио лепо расположење и дао штимунг. За нашу чисто српску публику, која не разбира сваку реч, једно

пријатно потсећање и нехотично довођење у везу. Чисто визуелно. Једна пријатна забава за очни вид, и асоцијације, тражење сличности макар и само спољње. Једно: »Гле, иста Краснопольскаја та наша Нада, она кућаница и економка с великим свежњем кључева, вране косе, зализана, са белим раздељком на средини, и пијавичастих црних обрвица у лук!« И : »Погле, па Јелкица је права Скрјабина, она што игра шипарице, у Госпођи с мора и у Вишњевом саду, она што је тако слатка!« Или сам Тома Мелентијевић : »Па то је онај Чеховљев помјешчик, онај посељачени Сторицин, коме смо се толико смејали кад би зајмио паре од кога год стигне!« А проводацику, зна се, видели смо већ у Гогољевој »Женидби«: она тамо, истина, није имала либаде нити тепелук на глави, али пљунута она, њих две као расечена јабука! Што се тиче Симе пензионара и г-ђе Стане... и њих смо видели негде, не сасвим али тек... Где ли смо их то само могли видети, се... ако их почем нисмо сањали!... Ефекат пре правог ефекта, срачунат на трајање колико да преведе и српску и руску публику преко уводних сцена, док се не закува каша и не замрси клубе.

Ратно лукавство српског редитеља Београдског Руског Уметничког Драмског Друштва »упалило« је: симпатије су освојене на јуриш, а у једној загрејаној и топлој атмосфери редитељ је из дилетантскога могао лакше да испиши успех. Шта мари ако су художственици остављеним успоменама помало платили цех. А њихов шеф маске морао је те вечери силно штучати!...

Шта је остало од Нушића и од „Света“

После се ствар развијала својим током. Руска публика пратила је радњу и смејала се чудним ситуацијама и досеткама српског комедиографа, а ми смо се ушињали да утврдимо: јесмо ли од нашег вишегодишњег живовања с баћушкама и матушкама успели да научимо толико руски да можемо пратити Нушића. И време је пролазило бразо.

Нешто озбиљнији случај за Мику Ристића па и за самог Бранислава Нушића, и за целу ствар, био је код оних којима је једна мождана хемисфера без спојања мислила српски, друга без ушињања руски а цео мозак правио бразу синтезу и поређење и питао се: како је Нушић прошао на руском и може ли његов и наш *Свет* опстати у свету?

Преводилац га доиста није унаказио и дао је један сасвим пристојан сценски превод »Света«: савесно и с разумевањем, с вољом и с познавањем оба језика, и оног трећег, на позорници Г. Јацин је поштено отплатио свој дуг љубави према нашој позоришној књижевности. А није кривица до њега што је Бранислав Нушић толико наш, да нам се покадшто учинило да ми цео тај *Свет* посматрамо помало кроз затворен прозор и да Нушићев глас слушамо, у моментима, кроз грамофон. Уоста-

Нова оперета Ива Тијардовића, „Мала Флорами“ у сплитском Нар. Позоришту. I. чин: шјор Бепо-„Пегула“ (Бранко Ковачић), шјора Петронила (Зора Барловић) и шјор Филе (Круно Јуро)

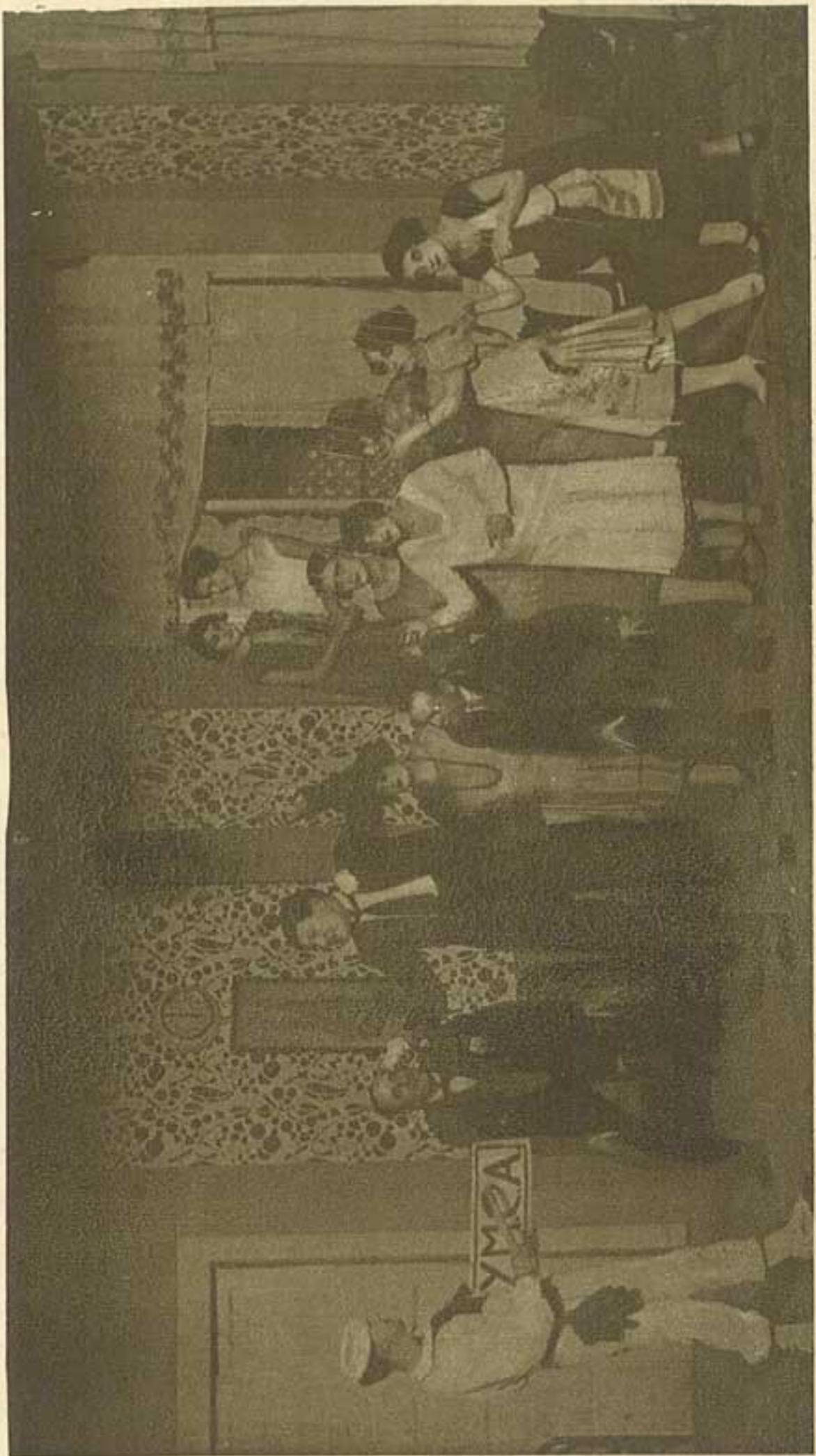
Nova opereta Iva Tijardovića, „Mala Floramye“ u splitskom Narodnom Pozorištu. I. čin: šjor Bepo-„Pegula“ („baksuz“) (B. Kovačić), šjora Petronila (Zora Barlović) i šjor File (Kruno Žuro)

„Мала Флорами“, II. чин. „Коло-герле“ (балет Српкиња, Хрватица и Словенки): г-ђице М. Плашибат, Нева Булат, О Шурић, Марија Хекман, В. Бараћ и М. Шурић

„Mala Floramye“ II. čin. „Kolo-girls“ balet Srpskinja, Hrvatica i Slovenki): g-dice M. Plazibat, Neva Bulat, O. Surić, Marija Höckmann, Vesna Barać i Mira Surić.

-- Foto „Olympia“ (P. Ruljančić), Split --

III. чин нове оперете Ива Тијардовића у Нар. Позоришту у Сплиту: шјор Бепо-Пегула и „Командан“ у комичној сцени (Бранко Ковачић и Ј. Вискић.)
— Foto „Olympia“ (Petar Ruljančić), Split —

лом, таква је судбина готово сваког преведеног комада, само што ми то не примећујемо кад гледамо *туђ* комад на *нашем* језику: забављени новином предмета и не осећајући финесе оригиналa, оне нам се измичу. Нити су нам толико присни ти комади, да би за нас сачињавали преводи питање части или поноса. Овако пак долазимо у положај да по где где чак и страхујемо за *нашу* ствар, да зебемо, и чисто се чудимо што нам она друкчије звони на страном језику, некако туђе, па нека нам је тај језик тако присан као што је нама руски. И још: ми и нехотице дижемо критеријум, од прилике онако исто као што ћемо обући боље одело кад изиђемо у свет, док се на дому задовољавамо и домаћом хаљином, и она нам сасвим лепо стоји. Па ипак, *Свет* је продро и поред свег губитка у тежини услед раснута при преводилачком крчмљењу и пресипању из лаког оригиналног паковања у тешке кутије за експорт . . .

Чисто руска публика није ни за тренутак губила интерес нити показивала жељу да се зевањем одмори од својих тешких дневних избегличких брига. Напротив. И то је главно, и меродавно, пошто је то једна културно размажена позоришна публика: зато и ми и наш комедиограф можемо бити задовољни. А онај »растур« ми Срби који знамо и умемо да осетимо руски прећемо са жаљењем на рачун потраживања у књизи међународних обрачуна, где су наши домаћи преводиоци са страних језика у толиком дуговању, да ће још дugo и дugo штрапати салдо на нашу штету.

Представа

Г. М. Ристић дао је једну заокругљену целину са очитим старањем да даде ону поступност у градуирању, која се тражи од приказа комада који изводе ваљани глумци. Једна страховито тешка ствар код ансамбла где поред професионалних глумаца имате и амбициозне дилетантске који први цут ступају на даске.

Г. *Сергијев* (Тома) био је, истина, мало одвише »мученик« и, мање него што би требало, »у небраном грожђу« за љубав једног неуравнотеженог става у коме је одвећ потенциран трагични на рачун комичног елемента. Али тешто, прошао је нарочито благодарећи г-ђи *Ниљској* која је, као што то и треба да буде у једном поштеном браку, својим врлинама сталожене иако за тренутак из колосека избачене жене компензирала недостатке брачног друга: добила се ипак једна хармонија, која спасава од уметничке конзијорије. Нарочито кад се има у виду г. *Трунов* (Сима), један сасвим одличан пријатељ куће и талентован пријатељ уметности. Г-ђица *Чаљејева*, која има у своме личном пртљагу нашу Глумачку школу, с разумевањем је интерпретирала Наду, а г-ђица *J. Јелина* извукла из себе толико шипаричке љункости и несташлука, да смо се зачудили кад нам рекоше да није више чак ни студенткиња, већ читав инжењер општине београдске и друго, да је први пут на позорници. Г-ђа *Храповицкаја* (Живановићка) била је тако добра прено-

ситељка речи из света и у свет, а г-ђа Узунова тако ревносна проводацика, да бих се чисто бојао да их, и немаскиране, пустим у своју кућу, из страха и образивости. Г-ђе *Александрова* (Томићка) и *Конради* (Каја) више него коректне у својим епизодама; г-ђицу *Шадурскују* (дреску и лепу младу слушкињицу) погодио бих и ја радо у свој дом, а млади учитељ музике што се својим ученицама кад се у њих заљуби потписује са »До-дур«, има смисла више него што се тражи од једног дилетанта (Иначе овај млади човек преводи у врло лепим звонким стиховима *Бојићеву* »Краљеву јесен«). Захвални за труд, ови глумци-интелектуалци поклонили су своме редитељу златна дугмета по свршетку представе.

Г. М. Ристић: интервју

— Јесте ли их намерно маскирали по картонима художественика?

— Намерно, пошто сам већ самом спољашњошћу глумаца хтео ствар уопштити, избацујући што више локални елеменат. Локалну боју оставио сам само у извесним покретима, затим у декору, назенетају, пошиљи . . . Уопштавање је захватило, поред општег тона, и темпо игре, што у овој ствари игра првенствену улогу. Реч је о темпу *живљења*, не о темпу говора, и то је врло важно код реализма подвученог у »Свету«, који је једна реално-експресивна ствар. Тешко сам да типови буду што експресивнији, у својим манама чак и гогољевски експресивни. Што се пак тиче душе, да буду чеховски освртљиви . . . Ја сам чак и у декору хтео да подвучем ту реалистичку експресивност, али су се испречили издаци и сиромаштво.

— Тешкоће су морале бити велике? Као и захтеви, усталом?

— . . . Последње у толико пре што је такав начин интерпретације близак елементу с којим сам радио, а био сам уверен да ће они врло лако ствар схватити и врло је лако и искрено дати. Тешкоће у раду имао сам у толико у колико се до сада, у тој трупи, није могло више времена посветити детаљном раду — то су пуно запослени интелектуалци! — и, друго, с тим су елементима радили разни редитељи различитих концепција и укуса, а у трупи има и таквих чланова који су сад први пут на даскама . . .

Г. Владимир Јацин

Преводилац »Света«, инжињер општине београдске г. В. Јацин, још је из Русије публициста и критичар. Сад му је 35 година, а ради на генералном плану Београда.

— Свет сам превео по споразуму са г. Ристићем, пошто смо одбацили »Гордану«. Хтели смо г. Нушића, а од њега комад са што мање локалнога, и тако је узет »Свет«. Ми смо овдашњим Русима, којима је чисто драмско ериско позориште мање приступачно, хтели кроз наше драмско друштво (г. Јацин му је од

Са репризе „Кајања“ од А. Илића у београдском Народном Позоришту: Деса Дугалић (г-ђа Вера) и Јурије Ракитин, којег зnamо само као одличног редитеља, а он је одличан и као глумац (као Рус-избеглица и бунџија).

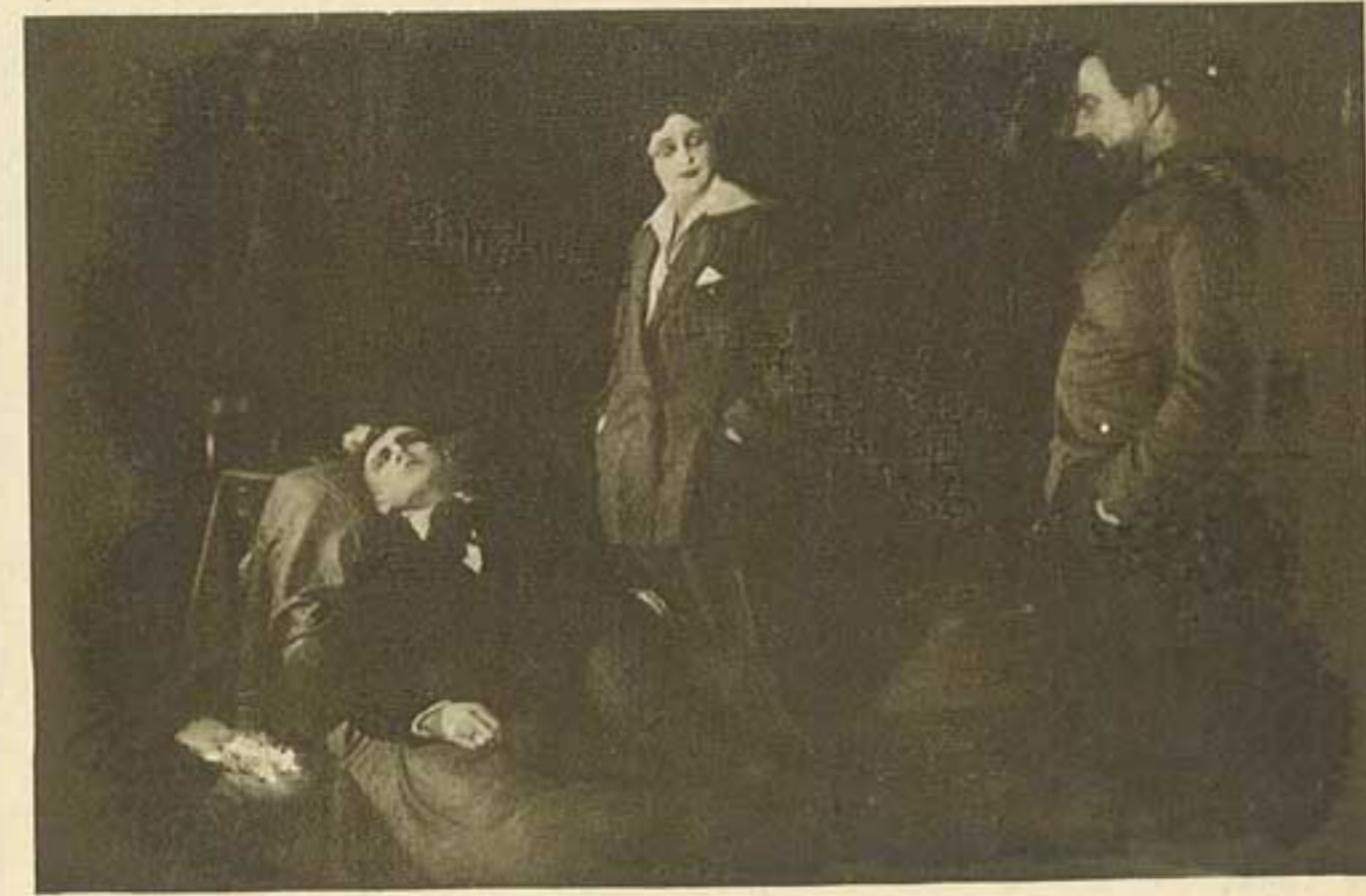
Фото: Влад. Бенчић, Београд —

Sa reprise „Kajanja“ od A. Ilića u beogradskom Narodnom Pozorištu: Desa Dugalić (g-dja Vera) i Jurije Rakitin, kojeg znamo samo kao odličnog reditelja, a on je odličan i kao glumac (kao Rus-izbeglica i bundžija).

Илићево „Кајање“ у београдском Народном Позоришту (Плаовић и Дугалићка)

Ilićevo „Kajanje“ u beogradskom Narodnom Pozorištu (Plaović i Dugalićka)

Реприза „Кајања“ у Београду: Плаовић Repriza „Kajanja“ u Beogradu: Plaović (на дивану), Дугалићка и Ђођа Николић (на дивану), Dugalićka i Boža Nikolić (шумар)

— Фото: Влад. Бенчић, Београд —

октобра в. д. председника) да дамо једну српску ствар, и да на тај начин још више продубимо односе са Србима, који су нас тако гостољубиво примили, па нам сада, ето, и једну своју позоришну зграду с целим апаратом стављају на расположење.

Г. Нушић и „Свет“

Г. Нушић, позван на премијеру уз припослање железничких карата, послао је из Сарајева овакав телеграм:

»Жалим што сам спречен, да лично присуствујем приказу муга «Света» на лепом руском језику, те да уживам у тумачењу наше словенске душе од оних који су најпозванији да буду њени тумачи. Благодарим на пажњи и желим успеха.
Бранислав Нушић.

Да се зна

Пре почетка представе одржао је на нашем језику језгриту конференцију г. Владимир Текели-Куракин, књижевник и новинар, човек са више факултета, коме је име ван књижевности: др. Владимир Мержанов-Ластухин.

Сва позоришта у земљи извештена су нарочитим циркулатром о овој представи, а вест о томе послата је у свет и једним радиотелеграмом. То је први пут у нашој земљи да је радио стављен у службу позоришта.

Н. Ј.

P. S. — »Свет на руском поновиће се. На другој представи играће Тому један одличан стари уметник, г. Суходољски, који ће на тој представи славити 50-годишницу глумачког рада. Г. Суходољски је ту улогу требао да интерпретира и на премијери, али је био сломио ногу и морао предати улогу г. Сергијеву који је играо с чашћу. Г. Суходољски бавио се много и књижевношћу.

Ј.

Припремање премијере

III. Основне идеје на којима је г. Душан С. Николајевић саградио своју драму „Многаја љета“, која ће имати премијеру 20. о. месеца

По себи, људи нису ни добри, нису ни рђави, јер у свакоме режи звер, више или мање укроћена, вештије или невештије дресирана, од других људи и од прилика, или јачом или слабијом самодресуром. Треба само пронаћи ту животињу у човеку и проучити је, па ће нам све постати јасно: разумећемо људе, и њихови поступци постаће нам јасни. Излучите неколико таквих зверова из великога крда које се зове људско друштво, натуткајте их једно на друго, згодним начином, у једном затвореном кругу, баците им комад — и створили сте

драму: написана како треба управи и публици, или како се мисли да треба, може се играти у театру. Не заборавите да у тај круг уведете и једног резонера, носиоца неког нарочитог гледања на свет и на живот, а који ће имати да на један нарочити начин реагира на сукоб инстиката и бујицу апетита оне менажерије, и да се потруди да нам све то лепо објасни, као хор уантичкој трагедији, и још ће имати час да нас узбуди час умири, или да нам отвори и неке лепше изгледе и наду на бољег човека, — па ћете створити драму оног типа који је дао г. Душан С. Николајевић својим комадом »Многаја љета«, што је сад пред премијером, у престоничком театру.

Психолошка основица драме г. Николајевића била би: улађење у човека и давање људског анимала, обнаживање и разголићавање животињскога у човеку. Мушкирци изувају своје душе и карактере, а жене их деколтују до пушка. Ако бисте »Многаја љета« хтели везати за европску књижевност, морали бисмо се вратити мало више у прошлост, прилично далеко за младе генерације које сада живе и које данас пишу. Јер, у томе погледу, »Многаја љета« инспиришу се Балзаком и Мопасаном и сасвим су у стилу њихова реализма.

Новац је флуид по коме плута и батрга се данашње друштво, још више него тада; он је лакмусов папир за ону чудну психолошку хемију, чије су формуле исписане у толиким томовима приповедака, романа и драмских дела. И, као што је Балзак схватио тадашњу новчану Француску, тако и писац наше драме схвата наше новчано друштво, уза све примесе и са свим талогом које су наслагале деценије и епохе и догађаји, од оног времена до данашњих дана, и гледано кроз наочаре стакала која су, истини, грађена у нас, али су брушена на меком и блиставом камену руске литературе. С те реалистичне стране драма г. Николајевића наставља онде где је стао творац наше драмске књижевности, Јован Стерија-Поповић, само што јој њен писац даје један потпуно модеран облик, тражећи форме да се целом оном реалистичном схваташњу даде један уметнички замах.

С друге стране, г. Николајевић хоће у своме Јовану да реши проблем расе. Тај његов Јован, служитељ у баници, то је онај његов резонер у комаду, носилац целе једне философије, или боље једног система и морала своје врсте, у приличној мери — оно што Руси зову — »созерцатељ«. Уз то алкохоличар, који у потсвести преживљава страх од трзаја делириума трененса и на мање види, види јасније и боље него други, кад су му сви живци напрегнути под штром алкохола. При постављању и изграђивању тога типа г. Николајевић је узео као поставку да у психи наше расе има два основна покрета: деструктивност (рушаваштво) и назаренство. Није случајност што г. Николајевић наглашује да је Јован из околине Аранђеловца, јер у томе крају је и центар назаренства и центар

Г-ђица Злаћка Радица као „Мала Флорами“ са својим пајсевима, г-ђом Винком Новак и г-ђом Чеко, изврсним дилетантима, на премијери у силишком Народном Позоришту. (I чин).

— Фото Олимпија (Петар Руљанчић), Сплит —

G-dca Zlatka Radica kao „Mala Floramye“ sa svojim paževima, g-dcom Vinkom Novak i g-dom Čeko, izvršnim diletantima, na premieri u splitskom Narodnom Pozorištu. (I. čin).

— Foto Olympia (Petar Ruljančić), Split —

хајдучије. Оданде је и Ранковићев Ђурица — «горски цар». Рушниачка потка, обуздавана назаренством (као неко «ипак је све од Бога»), тим протестантизмом у православљу, донекле бар, даје тип једног мирољубивог бунтовника, који и не ходећи и не знајући организује перманентни бунт, али не диже руку, док му, можда, крв не падне на очи. То бива ретко, и не држи дugo, али тада је то победа оног деструктивног принципа који је, за тренутак, надјачао. И пре ће такав Јован изазвати свог ближњег да тај дигне нож, него што ће га он сам дићи. Зато је његов бунтовни дух стално наоштрен, и сав у контрадикцијама, у вечитој опозицији на све што личи на неправду, са номадским инстинктима и тела и душе. У некој прилици такав наш човек, особито кад је несхваћен, изгледа страшио капаиле; понекад узвишен и пун самоодрицања. Али све на моменте. А оно назаренство-богумилство, проврежено кроз суштину целог бића таквог нашег човека, даје себи сталне одушке у досадном и монотоном наклапању, сем ако немате пред собом духовита човека, разположена философски, који су погдекад читаво једно мало откровење за своју прсту околину. Код Николајевића овај његов служитељ банке Јован, «дрвени филозоф» и «завезана врећа», човек је необично чистих руку коме можете поверити милионе. Он их премеће, експедујући новчане групove, али му ни на памет не пада да би могао што приевојити. Јован богаство сматра несрћом, али ни сиромаштво није срећа. Он жали Милана, младог чиновника који је начинио дефицит, и не може да прекали самоубиство лакомисленог младића и да утоли мржњу на банкарске главешине које су младог човека, под претњом робије отерале у смрт. Јован сматра да су паре, ствар несрћна и за презирање, биле јаче од младића, док је он требало да буде јачи од њих. И нема греха, јер га човек искупујуће патњом. Ни богаство ни сиромаштво, већ рад је главно, јер човек који не ради »губи лик«. Јован је у своме болу, у моментима неког паланацког »Weltschmerz-a«, покад што просто узвишен и, пациент руске психопатошке галерије, дивно сублимира бол и пажњу. Него и бол има граница, и њих обележава осмех, блаженство из бола када се више и када се даље не може, кад све престаје, пред смрт. Онај осмех кад се само каже, као онај јадни самртник трећепозивац на обронку у Албанији: »Мука, буразеру«, да се још једном осмехне, тек колико да кроз насмејане усне испусти напаћену и измучену душу. У томе сублимирању бола Николајевић-Јован је Рус или, ако хоћете, он је ту потражио једну додирну тачку између северних и јужних Словена који су, каже он на једном месту, када су долазили на овај проклети Балкан, уснили сан о оној великој патњи острва Вида која се, ето, и остварила после многих и многих векова. А та додирна тачка је патња без роптања, смрт кроз осмех ослобођења, уз прсту констатацију факта: мука, буразеру!

У колико улази у те проблеме расе, г. Николајевић излази из Балзаковог реализма и тражи нову форму, један нарочити интуитивни симболизам који га — донекле — везује за Достојевскога. Тај симболизам, међутим, разликује се од Достојевског симболизма у толико што писац комада »Многаја љета« не губи до краја свој реалистични инстинкт и не пушта Јована да пређе у егзалтацију Достојевских јунака. Можда ћемо осетити неки додир, једно тампонирање, да се одмах одбије; можда и више додирних тачака које ће по неко, могуће, спојити и линијом и правити дијаграм неког метеографа прелива из два словенска мора, чији се плимни валови додирују и пene мешају, али воде не. Чује се ударање дамара, али се крв није помешала. Бразда на води постоји, и види се с палубе . . . *

Основа Николајевићeve драме, оно по чему она заузима једно нарочито место у литератури, то је снажан покушај да се даде један страховито језовит однос мртвих и живих. Свуда су лешеви . . . Али Николајевић чисти, пречишћава лешеве кроз великомучеништво које лебди над нашим народом као проклетство и чини да су живи људи кадавери. И то каже и Јован за себе, он који је носилац идеологије драме. Осећајући се слабим да носи онај бунт у себи, овај човек хајдучких инстинката-осећа, у исти мањ, да човек једе тело своје, па се у њему и противу тога диже бунт. Бунт прстев бунта, и сагоревање, трулеж и задах лешева.

Јован каже: »Не ваља дуго боравити на једном месту. Што си дуже на једном месту — људи су све одвратнији, а и ти ћам себи. Треба ићи, тражити нову земљу. Треба је тражити, па макар је човек не нашао. Човек је и не може ићи јер је тако! Сви смо ми рђави и сви смо везани за ову земљу, и зато идемо у њу. А и боље је да човек не стигне до те нове земље. Чим би се човек дохватио ње не би ни она ваљала . . .

» . . . Живот је мука, а смрт је добра, добра! . . . И лешеви, лешеви . . . Само да живим! Само да живим! а у ветровима се смрт церека. И сви мртви чисти, а живи заудајају на лешеве. И живи газе преко лешева, свађају се, отимају се о новац, неки певају. А све их гуши сопствени задах лешева, али живе и пренемажу се да жале мртве . . . Газе, али живе, живе зато што их ти мртви, мученици, који умирају осмехнути, држе у животу. Они нас држе. Јес, нас држе мртваци! А ми смо проклет народ и много има мртваци. Они нас држе, само они! Они, који су ропски роптали, зловољно гунијали, немоћно претили, а умирали покорно као јагњад. Лешеви су залегли за живе. И плаћају животе свих нас, плаћају богато, јер су наши мртваци — како се то у Банци каже — здрава валута! Али пази што ти кажем! Они залежу и плаћају за нас, али, кад се неправда живих избезуми, онда се мртви одједном побуне. Узбуње се све

Dr. Gošić kao Nikola Arsojević, doglavnik kralja Vukašina, u Stefanovića „Smrt Uroša V“, na premjeri u Beogradu

— Снимак В. Бенчина, Београд —

M. Marinković, kao старији из народа, у Стефановићевој трагедији „Смрт Уроша V“, у Београду.

— Фото: Влад. Бенчин, Београд —

њихове муке у животу и њихове мученичке смрти. Не знаш ти то! Ништа се не губи, ништа не пропада! Свака мука остаје, упија је земља, и ти је не видиш, ал она рови, свети се. Мртви су немирни, а њихове муке у животу и њихове страдалиничке смрти траже одмазду. Ма кад дође освета, дође баш онда кад се они, који својом неправдом скриваве гробове, не надају! Онда ће живе задавити онај задах лешева. Али је Милан био млад и имао мајку. И жао ми га, жао ми га...

Али о томе Милану, благајнику-дефицитији други пут. То је поглавље за себе...

H. J.

Музика у Сарајеву

Лоптање послератним човечијим механизом.
Гејша. = Високо диспонирање и млитаваnota
сањивог темпа музикалног Сарајлије

II

Према овом што је било и што се још спрема, један је по-разан документат пред нама и пред нашим композиторима који, изгледа, неће тако брзо избледети. Душевна декаденца и физиолошко диспонирање времена баца прашину на света имена генијалних мајстора. Познате репрезентативне школе поједи-них нација и времена тињају, њихове снаге затварају пред фигуrom једног «шлагер-композитора». Једна група оваких (Беч) лопта се нервима послератног човечијег механизма, а што је најинтересантније, ово лоптање иде и даље толико, да се ни најмање не чудимо кад на сарајевској позорници у сопственој музичкој продукцији одскочи симптом те заједничке игре.

Сви могући вицеви музике, која је писана без идеје, једино за ефекат, пису лоши; шта више, овака музика је добра, она је величанствена кад се слуша жмурећи у свету текућину ватре (с кафанским флиртом) без отворене живе меснате сцене и њене директиве у живот. Садржај пак позоришне музике мора бити искључиво поетски елеменат, и, само у том случају, отворен је пут уметничким, психичким разматрањима. Ми бисмо се у Сарајеву задовољили и са једним отпратком такот елемента. Шира студија у здраву, дубљу музiku ослободиће нас од оперетних парадокса, што убија музичку културу у човеку, а то с правом тражимо од сваког оног, који је показао таленат. Скорашња премијера *Гејше* показаће вам овакав један парадокс. Њена музика угодна је и свежа, али врло далеко од позоришта. Довољно је да споменем неку врсту интермеџа пред трећим чином. Темпераментан потез диригента покренуо је живот оркестра и, дој си се ти сав упио у један нови свет бледих тонова и док у целом мраку сале виб-

рира лагани, нежни и тихи живот, дотле се иза завесе спрема сурова гомила јапанских карикатура, заразан смех, купло о сарајевском деколтеу и даље, још даље... аплауз!...

За сада још било би комично делити вредност сарајевских аутора према појединим наслусима музичке литературе, за сада још док у моментаном диспонирању (овогодишње позоришне сезоне) играју један те исти заједнички плес и глумци и публика с либретарима и портирима, па онај сиромашни статиста оркестра и његов шеф у сопственом телу.

У осталом, ту је репертоар с новим ауторима (оперета!) и имаћемо довољно коментара о тој чигавој галерији музичких способности Сарајева. Нећемо се питати, да ли је пред нама једна јака генерација која ради, даје ново и иде напред, или једна карактеристична хронична манија времена. За сада још свакако контраст престоници, њеној уметничкој продукцији.

Свечани оркестарски концерат сарајевске филхармоније

Шуберт : Симфонија h-mol, Бетови : Две романце, G-dur и F-dur, Дворжак : Легенда број 4. C-dur и Славенска игра e-mol, Григ : Пер Гинт-свита I.

Програм сам је врло добар и лепо је кад можемо и данас да причамо о чуvenој симфонији h-mol, о интимним Бетовеновим романцима, али ишак сваки онај, који жели напред у свом интелекту тражиће и ширење димензије наше музичке снаге. Ново! Да, ново је потребно провинцији, где је све ограничено, јер то ће и дан се и даље лудо измењују, а овако сигурно спремљени оркестар моћи ћемо чути у сезони свега три, четири. И Шуберта с његовом симфонијом и Бетовена с његовом романцијом слушали смо раније. Истина овог пута добро извађање симфоније h-mol наше филхармоније упознало је нешто боље публику с њеним сигурним диригентом иако би имали неко мање примедбе за само увађање у други део симфоније и онда код неких дубоких нота рога и баса. Госп. Крженек показао је одличну амбицију, енергију, савесну студију и поред свега коректност и прецизност. Романца G-dur са својом незахвалном солистичком партијом (г-ђице Б. Хелер) била је такође један део целокупног успеха. Још боља, била је она у F-duru.

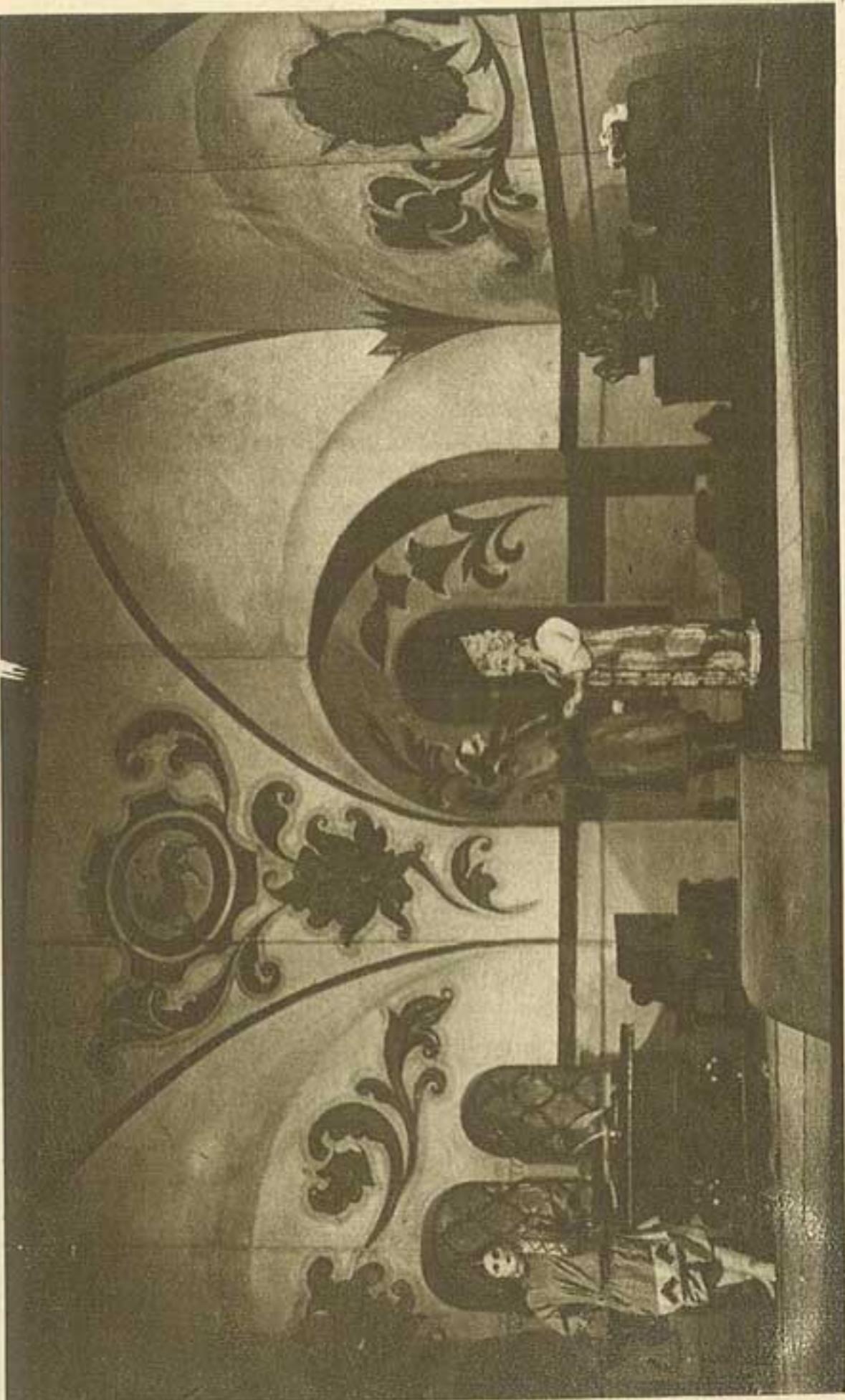
Легенда број 4. C-dur била је пуна мрачне, непријатне мистике, један рефлекс тмурних, изопачених, бледих лица у трептању свеће. Једна линија угинулих контура у звучном колориту оргуља. Онај израђени пијанисимо дао је целу ту меланхолију, сав тај мрак једног времена, једног живота. Славенска игра у e-molu повратила нас је међутим к Дворжаку снаге и живота. Иначе код Дворжака је било предавање најсавршеније.

Ипак Пер Гинт је био максимум те вечери за наш музички живот. Пер Гинта поцепаног у најгрубија парчета по воли појединих «танцмајстора» гутали смо силом безброж пута. Овог

1. Владимир Јацић, инжењер, преводилац Нушнићевог „Света“ на руски језик. — 2.

на руском језику. — 3. Млади члан љубљанске драме Фрањо Мургелј. — 4. Вида Јуванова, члан љубљанског гледалишча, која је у там. глумачкој школи усавршила свој глумачки дар.

Сцена из „Бориса Годунова“, опере Мусоргскога, на београдској сцени: чар Борис (Јурчић), ксенија (Драусаљ), царевић (Вотковић), Режија Павловског, декор Фројдана.

Foto: Влад. Венčић, Београд —

пута Пер Гинт у једној целини (I. свита) открио нам је у правој светлости јаку северну школу, која је још и данас верно оригинална.

Први одломак »Јутарње расположење« било је расположење једне здраве природе, струјање живота свих пробуђених елемената у фином ваздуху ведрог севера, док нам коначно не пружи радосна интонација чела и рога пробуђеног protagonисту дана.

У »Осиној смрти« у оним кон-кордино пригушеним вапајима, трајима гудалачких инструмената морао је сваки осетити лагани, фини мирис смрти, што затвара један живот, један свет. Вредност овом другом делу повисио је г. Крженек специјално у оном диминуенду пр у задњих пет такта.

Из те бледе слике улазимо у свеж, бесни темпо »Анитрине игре«.

Четврта тачка »У дворани горског краља« била је ерупција снаге норвешких брда, експлозија огромне јакости великог Грига. Сам карактер био је најфиније израђен у почетним сигурним, дубоким нотама и у кулминацији оног ff, пуног оштрог металног звука и каприциозног ритма живог севера. — Био је то финале и свечаног уметничког концерта и високог диспонирања наше публике, иза којег је пала опет она млијава пота поспаног темпа *музикалног Сарајлије*.

Л. Л.

Кроз Париз

Гран Гињол: Театар страве

Позориште Гран Гињол у улици Шантал је онај театар модерног Вавилона, који човека у Паризу учи како се кожа јеки. Едгар Алан По, Барбеј д'Оревији, Е. Т. А. Хофман, Теофил Готје његови су књижевни патријарси, јер из њихових дела Гран Гињол већ годинама извлачи за се идеје и ситуације. Разуме се да комади гран-гињолског репертоара постају заобилазним путем, потичући из пера других писаца, који су ишли у школу оних великих песника људске језе и престраве, преносећи технику њихова приповедања на драматско поље. Андре де Лорд је данас у Паризу главни представник оне књижевности из друге руке коју култивише Гран Гињол, и он је механичар најстраховитијих ситуација, које су често изводи из психијатра Крафт-Ебинга и Ломброза, или из дела онога маркиза де Сад, који још фантазију целога света кљука темама о не сасвим нормалним грађанима ове земље.

Позориште Гран Гињол има своју сталну публику: људи жудних сензација, и перверзних људи; затим странце, који овакве ствари желе да виде бар један једини пут — куриозума ради. Мирбоов »Врт мука« овде је доживео своју премијеру, маркиз де Сад »лично« је излазио на даске, Џек Трбосек могао

се видети неколико пута, а сад се баш игра драма »Чувар светионика«, која на свој начин кида гледаоцу нерв по нерв. Ево, у кратко, садржине.

Ивон и Бреан, стари и млади чувар куле светиље, налазе се у кули управо када око ње бесни најстрашнији оркан што се даде замислити, а који се приказује свом оном мајсторском техником, којом располаже позорница Гран Гињола за изазивање шумова и звукова свих могућих врста. Публика се узнемири већ и страховитом природношћу непогоде, а догађаји који се тад почињу да одигравају појачавају овај немир до такве једне раздражености живаца, која се тешко може поднети без потреса. Млади чувар још раније био је уједен од пса, за који се мисли да је био бесан. Он то зна и, сада, полако и мирно на себи констатује поступне знаке беснила. Он је све немирнији, збуњенији, говори гласније, лице му се мења, очи се колаче, тело му се грчи, а оно његово: »Спаси ме! Спаси!« звучи све језовитије. Напољу урла оркан и чују се сирене бродова у невољи. А драма у светионику развија се даље. Стари хоће да побегне из светионика, млади га уједа, тако да и стари долази у опасност да побесни. У хрвању њих двојице стари задави младога али заборавља да запали сигнални фењер на светионику. Уз крик »поцркајте сви!« пада он усеред бесног оркана на тло, а кроз уши му продире писка сирена бродова који траје помоћ...

Још узбудљивија је следећа драма: »Злочин у лудници« од Андре де Лорда и А. Бинеа. Ту се са најјезовитијим малњем детаља приказују догађаји у некој лудници. Кулминацију достиже сцена, где нека једноока жена, коју су сместили у једну собу с другом умоболницом, која има оба ока, тој другој иглом боде једно око. С простом мотивацијом: »Нема смисла да она има оба ока«. Сад ову сумануту злочинку остали умоболници, за казну посаде на усјану пећ и притискују је тако да потпуно сагори, у највећим мукама. Овде је постигнут врхунац језовитости, и тешко да се он може надмашити.

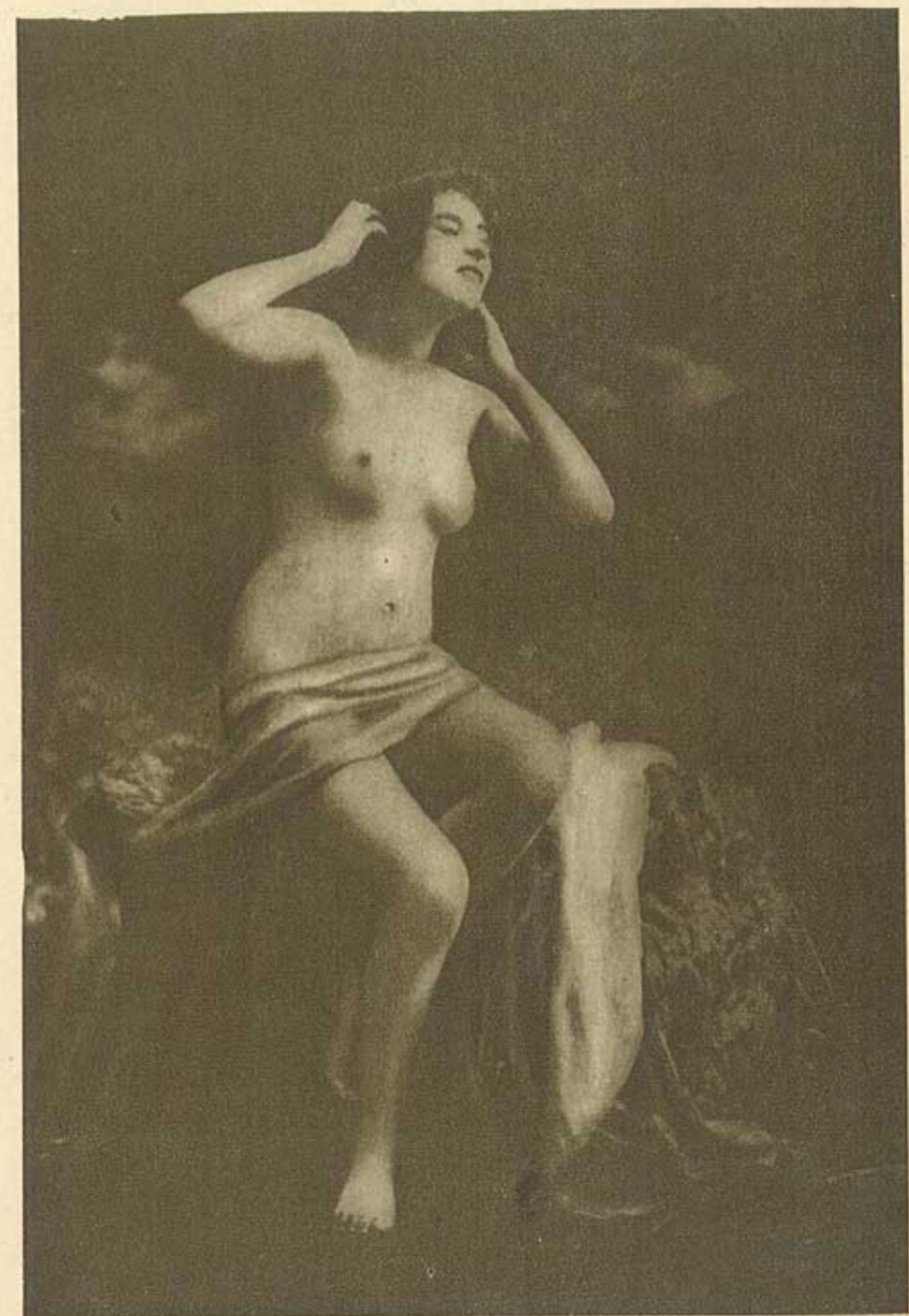
Режија у Гран Гињолу ради свима средствима једног најурализма, који заслепљеној публици показује чак и крв: јер ту се крв лије, пролива, тече потоцима, макар и од кармина. Разуме се да је стална публика Гран Гињола већ тренирана у посматрању оваквих призора, те не осећа ону одвратну страну »представе«, него само сладострашће од језе и жмарака. Густе решетке, које ложе старијих парискских позоришта одвајају од гледалишта у Гран Гињолу су често спуштене, као и завесе, тако да публика не види шта се у том тренутку дешава у тим затвореним ложама. Јер кад би се видело, паркет и партер више би се занимали оним ложама него збивањем на позорници. У ложама седе перверзни сладострасници и жене упропашћених нерава, којима треба подстрека и разоноде.

Наши глумачки аристократија: Г. Милорад Гавриловић и Г. Михајло Јејевин, уважени уметници београдског Народног позоришта, код „Империјала“.

Цртеж: М. Вучкоанка, сликар, Београд.

Naša glumačka aristokratija: G. Milorad Gavrilović i G. Mihailo Jeđević, uvaženi umetnici beogradskog Narodnog pozorišta, kod „Imperijskog“.

Лепота нагога тела у служби чисте уметности: „Модел“, рад Марсела, у Паризу (репродукција из америчког „Artist and Models magazine“)

Lepota nagoga tela u službi čiste umetnosti: „Model“, rad Marcella, u Parizu (reprodukcija iz američkog „Artists and Models magazine“)

Сарајевско Народно Позориште

Гостовање у Мостару

Драмски део трупе сарајевског Народног Позоришта приредио је у Мостару један циклус од осам драмских представа са врло лепим и моралним и материјалним успехом. Г. Бранислав Нушић, који је лично одвео трупу, отворио је гостовање једном нарочитом конференцијом. У комбинацији је да се овакав исти излет начини и до Тузле како би ово позориште у свему испунило и своју мисију залажења у народ.

Министар Просвете у Позоришту

Обилазећи све државне установе приликом свога бављења у Сарајеву г. Министар Просвете није пропустио да обиђе и Народно Позориште, где се очигледно уверио у потребу проширења бине. Г. Министар је дао реч да ће издејствовати потребан кредит како би се још ове године отпучело са радовима.

Уметничка гостовања

Од 20 до краја овога месеца гостовање у сарајевском Народном Позоришту ветеран позоришне уметности г. Драгутин Фрајденрајх, члан Народног Казалишта у Загребу. Играће у Нушићевом «Свету» затим у Фрајденрајховом «Граничару» и из Молијера «Уображенога болесника» и «Тврдицу».

У првој половини марта гостовање београдска чланица г-ђа Жанка Стокићка у своме репертоару, између осталих и у Пекиньској «Ашантки».

Један јубилеј

Почетком марта месеца прославиће у Сарајеву свој двадесетпетогодишњи јубилеј уметничкога деловања један од најистакнутијих глумача наших обласних позоришта г. Фран Новаковић. Г. Новаковић, дугогодишњи члан нишкога позоришта «Синђелић», познат је и врло популаран и у предратној Србији а у Сарајеву, где сад заузима место првака и редитеља. Г. Новаковић ужива глас глумца првога реда и великих способности. Јубилеј г. Новаковића биће за Сарајево прави уметнички догађај у коме ће учествовати и сва осталана позоришта и љубитељи позоришне уметности. Приликом тога јубилеја г. Новаковић ће креирати улогу Леша-а у Миронљевом «Посао је посао».

Дилетанти

„Бакара“ у Дубровнику

Дубровачка Позоришна Дружина, под управом г. Нарделија, дала је почетком јануара своју 24. представу у «Бондидном Театру». Тада смо имали прилике видети први пут париску драму из високих аристократских кругова од Анри Бернстина: «Бакара».

Овога пута се ова вредна дружина преварила у избору комада. Читаоци *Комедије* питају се: зашто нисам напао избор комада Дубровачког Казалишног Друштва, које је недавно дало «Шарлово дете»! Разуме се да бисмо имали разлога, пошто «Шарлово дете» није ништа друго до једна лакрија која може палити, да насмеје гледаоце до миље воље, премда су за тим и ишли наши дилетанти. «Бакарат» је несумњиво озбиљнија ствар, те код њега не треба повлачити паралелу са «Шарловим дететом», и у толико је озбиљнија у колико је отменија.

Нисмо имали прилике да те вечери на нашој позорници видимо управо оне аристократске француске салоне; али зато ипак не осуђујемо режију, пошто је јасно да је наш театр глађан декора. Међутим, и поред свега тога, трећи чин могао је више да »пали«.

На глумцима се могло приметити да је г-ђипу Беговић стало много труда да комад што боље прикаже — она га је режирала —, али није она крива што није имала на расположењу оних сила које умеју дати једног отменог буржоа. Па ни сами глумци нису толико криви, јер се видело да разумеју себе, али се не умеју увући у себе. Несумњиво су г-ђица *Беговић* (у улози Хелене) са г. *Л. Шапром* (барон *Лебур*, Хеленин отац) и са г. *Супићићем* (Робер, Хеленин љубавник) изнели комад на својим леђима. Остали су их помагали како је који боље могао, иако је већи део изговорених речи остао међу њима, а да их публика није ни разумела. Изгледала је као нека заморена трema. Г. *Пеко* није био лош, али је дао неке гестове Шекспирова *Малволија*, а г. *Богдановић* ме потсетио на Нушићева *Саву Савића*. Г. *Балић* овога пута није дао што и обично, а г. *Ристић* је афектирао; г-ђица *Опујић* не пристају »старе« улоге, док г-ђица *Спинчић* донекле пролази.

Треба упозорити наше дилетанте да се не бацају на овакве ствари велике раскошности, париске и лондонске, којима нису дорасли, — кад имамо домаћих комада, који би се и боље извели и радије гледали. Несумњиво је и једна и друга наша дружина боље верзирана у домаћем репертоару, па кад би њега обраћивала што више, критика би их више штитила и код страшних ствари. Зато им треба препоручити да се врате дома, и да узму *Војновића*, *Нушића*, *Пецију Петровића* и друге, па да с њима скупа прелазе у туђи свет.

Између чинова свирао је оркестар Дубровачке Филхармоније, којим је дириговао г. Др. *Шапро*. Посета прилична, трокатура као и глумци.

B-ић

ЧУВАЈТЕ СВОЈЕ ЛИЦЕ

од штетног учинка сапуна, који Вам производи бубуљице, лишаје, преране наборе и ине кожне маље. Употребљујте за прање лица једини перфектно од много лечника препоручено средство *Паришку емулзију*

„Visagin Adelina Patti“

чиме ћете постићи трајну свежину тена и ослободити се свију кожних нечистота. Признанице стижу дневно. Добива се у лекарнама, дрогеријама и парфимеријама уз цену од 30 динара по бочици. :—: Главно стовариште за Југославију;

Загреб, Гајева улица 8

Млада уметница љубљанске драме М. Mlada umetnica ljubljanske drame M. Ježkova.

Одговорни уредник Никола Б. Јовановић. Власник „Илустрација“, Београд. Годишња претплата 180 динара; полугодишња 90 динара; тримесечна 45 динара. Претплата се шаље у Београд, Косовска улица, 11. — „Макарије“ А. Д. Земун.